

บทที่

บทนำ

ความสำคัญของการศึกษา

การประมงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2525
อุตสาหกรรมประมงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการประมงทะเล มีผลผลิตมากกว่าร้อยละ 90 ของการ
ประมงทั้งประเทศ จนทำให้ประเทศไทยติดอันดับ 1 ใน 10 ประเทศแรกที่มีผลผลิตทางด้าน
ประมงทะเลสูงที่สุด¹ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีนตอนล่าง ซึ่งมี
ฝั่งทะเลทั้ง 2 ด้าน ฝั่งทะเลที่ติดกับอ่าวไทยมีความยาวประมาณ 1,785 กิโลเมตร และฝั่ง
ทะเลที่ติดกับอ่าวอันดามัน มีความยาวประมาณ 740 กิโลเมตร และสภาพพื้นที่ท้องทะเลชายฝั่ง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางอ่าวไทย มีไหล่ทวีปกว้างใหญ่ เหมาะแก่การทำประมง

ปลาและผลิตภัณฑ์อาหารทะเลรวมทั้งสัตว์น้ำสดทุกชนิดเป็นอาหารที่สำคัญของมนุษย์ และ
เป็นที่นิยมบริโภคของคนเกือบทั่วโลก สำหรับประเทศไทย การประมงนับเป็นกิจกรรมการผลิต
ทางเศรษฐกิจที่สำคัญมากแขนงหนึ่งรองลงมาจาก การเพาะปลูก เพราะการประมงเป็นแหล่งของ
อาหารประเภทโปรตีนจากสัตว์ที่มีราคาถูกที่ผู้บริโภคนิยมบริโภคเป็นอันมากในโครงสร้างของสังคม
ไทยจะพึงซื้อหามาบริโภค ในปีหนึ่ง ๆ ปริมาณสัตว์น้ำที่ใช้บริโภคโดยตรงในประเทศไทยมีประมาณ
20.17 กิโลกรัมต่อคน ต่อปี และถ้าคิดรวมถึงปริมาณสัตว์น้ำที่ใช้ในทาง อ้อมเพื่อผลิตอาหารโปรตีน
ประเภทอื่น ๆ เช่น ไข่เลี้ยงเปิด ไข่ ปลา หรือเป็นอาหารสัตว์อื่น ๆ แล้ว ปริมาณสัตว์น้ำ
ที่ใช้บริโภคโดยส่วนรวมจะมีค่าเพิ่มขึ้นเป็น 39.86 กิโลกรัมต่อคน ต่อปี² ในปัจจุบัน การประมง
ไทยกำลังประสบกับภาวะวิกฤต จากผลการศึกษาถึงสภาวะทรัพยากรการประมงประเภทต่าง ๆ

¹ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, "การวิจัยคุณภาพน้ำและคุณภาพทรัพยากรมีชีวิต
ในน่านน้ำไทย", การสัมมนาครั้งที่ 2, 2524, หน้า 45

² สัมภาษณ์ โตสกุล, "อุตสาหกรรมประมงไทย", จุลสารธนาคารกรุงเทพ ฉบับ
เดือนกรกฎาคม-กันยายน, 2521 หน้า 5-9

ในอ่าวไทยได้ชี้ให้เห็นชัดว่า ได้มีการประมงเกินขอบเขตกำลังผลิตของสัตว์น้ำ ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน คือ มีการประมงมากเกินไป มีการจับสัตว์น้ำทุกขนาด และจับผิดวิธี เพราะขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขาดประมงการณีและการวางแผนที่ดี วิกฤตการณ์น้ำขึ้น การขยายเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศเพื่อนบ้านจาก 12 ไมล์ทะเล มาเป็น 200 ไมล์ทะเล มีผลทำให้แหล่งการประมงของไทยลดลงเป็นจำนวนมาก การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เน้นหนักในภาคอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ ซึ่งเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งขยายพันธุ์ และแหล่งเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ การเพิ่มขึ้นของอัตราประชากรร้อยละ 3.1 ระบบตลาดขาดประสิทธิภาพ แรงงานชาวประมงค่อนข้างหายาก และปัญหาขาดแคลนเงินทุนโดยเฉพาะชาวประมงขนาดเล็ก จากปัญหาดังกล่าว กรมประมงได้พยายามหาแนวทางแก้ไขโดยการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และร่วมมือด้านประมงกับต่างประเทศ โดยเฉพาะสัตว์น้ำประเภทหอย ซึ่งเป็นอาหารโปรตีนที่มีราคาถูก เมื่อเปรียบเทียบกับอาหารโปรตีนชนิดอื่น ๆ

หอยเป็นสัตว์น้ำประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจการประมงของไทย แม้ว่าปริมาณผลผลิต และมูลค่าจะค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับสัตว์น้ำประเภทอื่น กล่าวคือ ผลผลิตของหอยคิดเป็นร้อยละ 7.79 ของผลผลิตสัตว์น้ำทั้งหมด และมีมูลค่าประมาณร้อยละ 2.71 ของมูลค่าสัตว์น้ำทั้งหมด³ แต่อย่างไรก็ตาม อาชีพการเก็บหอยตามแหล่งธรรมชาติ และการเพาะเลี้ยงหอยก็ยัง เป็นแหล่งรายได้ของชาวประมงชายฝั่งจำนวนมาก การเก็บหอยจากแหล่งธรรมชาตินั้น กล่าวได้ว่าเป็นการประมงขนาดเล็กที่ไม่ต้องการการลงทุนสูง ใช้เครื่องมือไม่ซับซ้อนสูง เชื่อว่าหากช่วยให้ชาวประมงเล็ก ๆ สามารถประกอบอาชีพนี้ได้

หอยแมลงภู่เป็นสัตว์น้ำที่เลี้ยงง่าย ไม่จำเป็นต้องให้อาหาร เนื่องจากหอยแมลงภู่สามารถกรองจุลินทรีย์เล็ก ๆ ที่มีอยู่ในน้ำทะเล กินเป็นอาหารได้ การเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่สามารถกระทำได้โดยง่าย เพียงใช้ไม้ไผ่รวก หรือไม้จากป่าชายเลน บักลงในบริเวณที่มีหอยชุกชุม เพื่อล่อลูกหอยให้มาเกาะ เมื่อหอยมาเกาะก็ปล่อยให้หอยเจริญเติบโตตามธรรมชาติ เมื่อหอยแมลงภู่โตได้ขนาด ก็ถอนหลักจับหอยมาจำหน่ายได้ เนื้อหอยแมลงภู่สดอยู่ในประเภทอาหารโปรตีนที่มีคุณค่าทางโภชนาการ (แสดงรายละเอียดในตารางที่ 1.1) สามารถบำรุงสุขภาพ

ตารางที่ 1.1 ตารางแสดงคุณค่าทางอาหารของหอยแมลงภู่ เมื่อเทียบกับอาหารชนิดอื่น ๆ

รายการ	ความชื้น (กรัม)	แคลอรี (หน่วย)	ไขมัน (กรัม)	คาร์โบไฮ- เดรท (กรัม)	เส้นใย (กรัม)	โปรตีน (กรัม)	แคล - เซียม (มิลลิกรัม)	ฟอสฟอรัส (มิลลิกรัม)	เหล็ก (มิลลิกรัม)	วิตามิน A (หน่วยสากล)	วิตามิน B1 (มิลลิกรัม)	วิตามิน B2 (มิลลิกรัม)	ไนอะซิน (มิลลิกรัม)
1. หอยแมลงภู่	85.5	52	0.9	3.0	0.1	8.1	26	184	15.6	162	0.02	0.18	1.9 ²⁾
2. หอยแครง	79.8	80	1.3	4.1	0.2	12.9	124	128	6.4	183	0.12	0.28	1.7 ²⁾
3. ไข่ไก่ทั้งฟอง	72.7	169	11.9	1.7	-	12.7	76	186	3.5	1,140	0.08	0.48	0.1 ³⁾
4. เนื้อหมู	50.5	376	35.0	0	0	14.1	8	151	2.1	0	0.69	0.16	0.7 ⁴⁾
5. เนื้อวัว	70.5	149	6.1	0	-	22.2	-	245	3.4	-	0.22	0.29	6.4 ¹⁾
6. ถั่วน้ำเต้าน	72.4	120	1.7	5.4	-	19.4	50	239	1.0	15	0.01	0.05	4.2 ¹⁾
7. ถั่วทะเล	78.2	91	0.8	1.5	-	18.1	63	116	1.6	-	0.02	0.03	3.4 ¹⁾
8. ปลาช่อน	73.1	116	3.8	0	0.1	20.5	31	218	5.8	138	0.09	0.12	1.1 ²⁾
9. ปลาชุกค่าน	79.6	85	0.6	0	-	18.7	46	166	0.3	635	0.01	0.05	2.5 ¹⁾
10. ปูม้า(มัน)	76.8	108	4.4	4.7	-	11.5	283	202	1.0	730	0.09	0.49	1.1 ¹⁾

ที่มา 1) Food Composition Table by Food and Nutrition Research Centre in Manila, Philippines, Hand Book I (3rd Revision) 1964.

2) ผลการวิเคราะห์ของอนุกรรมการสาขาวิชา ในคณะกรรมการโภชนาการแห่งชาติ

3) Food Composition Table by Food and Nutrition Biochemistry Division of the Philippines.

4) Composition of Food used in Far Countries, Agriculture Hand book No.34, United State Department of Agriculture.

พลาสมาแม่แก่ผู้บริโภคเป็นอย่างดี ทำให้เป็นที่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลาย ทั้งโดยประกอบเป็นอาหารแปรรูปเป็นอาหารแห้ง และหมักดอง บรรจุเป็นอาหารสำเร็จรูปต่าง ๆ ได้หลายชนิด นอกจากนี้เปลือกหอย ยังใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นเอนกประการ เช่น ทำสิ่งประดิษฐ์เครื่องใช้ เครื่องประดับ เป็นต้น และหอยแมลงภู่ที่มีขนาดเล็กประมาณ 2-3 เซนติเมตร สามารถนำมาต้มใช้เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ปีก เนื้อหอยแมลงภู่ยังใช้เป็นอาหารในการเลี้ยงกุ้งได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่า หอยแมลงภู่มีเป็นสัตว์น้ำที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชนิดหนึ่ง และการเลี้ยงหอยแมลงภู่ยังสร้างงานหลายอย่างให้กับคนเป็นจำนวนมาก คือ เริ่มจากไม้ไผ่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงหอยแมลงภู่ เป็นการสร้างงานให้กับคนกลุ่มหนึ่งในการขายไม้ไผ่ให้กับผู้เลี้ยง มีการจ้างแรงงานในการตัดและขนส่ง ผู้เลี้ยงก็ต้องว่าจ้างคนในหมู่บ้านในการปักไม้และเก็บเกี่ยวหอย และสร้างงานให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่งที่รับซื้อหอยจำหน่ายในขั้นต่อไป ตลอดจนการแปรรูปหอยในลักษณะต่าง ๆ เช่น หอยผ่าตากแห้ง หอยต้มตากแห้ง และหอยดอง การแปรรูปหอยนี้ต้องใช้แรงงานเป็นอย่างมากสำหรับคนในหมู่บ้านชายทะเล เปิดโอกาสให้แม่บ้าน คนชรา และเด็กได้มีงานทำ ถึงแม้ว่าจะเป็นการใช้แรงงานเพียงบางฤดูกาลก็ตาม

หอยแมลงภู่ที่ซื้อขายกันอยู่ในตลาดทั่วไปในปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตที่ได้จากแหล่งเลี้ยงในท้องที่จังหวัดชายฝั่งทะเลทั่วไปบริเวณชายฝั่งของอ่าวไทยทั้งฝั่งภาคตะวันออกและภาคใต้ แม้ว่าการเลี้ยงหอยแมลงภู่ในประเทศไทยจะขยายขอบเขตออกไปในพื้นที่ที่เหมาะสมมากขึ้น แต่ผลผลิตที่ได้รับก็ยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการของตลาด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะปัญหาทางด้านต่าง ๆ เช่น เทคนิคและวิธีการในการเลี้ยงหอยแมลงภู่ ที่ใช้กันเป็นวิธีเก่าและล้าสมัย ทำให้ได้ผลผลิตออกมาต่ำ ปัญหาทางด้านมลภาวะ ปัญหาทางด้านการตลาด ตลอดจนการขาดแคลนแหล่งข้อมูลทางด้านต้นทุน รายได้ และผลตอบแทน ที่ผู้สนใจจะลงทุนสามารถศึกษาได้ ดังนั้นจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาเรื่อง "ต้นทุนและผลตอบแทน จากการเลี้ยงหอยแมลงภู่ในเขตชายฝั่งทะเลทางภาคตะวันออกของประเทศไทย" เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน และองค์กรของรัฐ โดยสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนส่งเสริม และพัฒนาการเลี้ยงหอยแมลงภู่ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนเป็นการแนะนำส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่ให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาอาชีพการเลี้ยงหอยแมลงภู่ให้เป็นอาชีพที่มั่นคงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการศึกษา มีดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน จากการลงทุนเลี้ยงหอยแมลงภู๋แบบปักหลัก ล่อ ในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของไทย
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค ในการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ ตลอดจนแนวทาง ในการแก้ไข

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษามีดังต่อไปนี้

1) ประเภทของการเลี้ยง

- ก. ศึกษาเฉพาะการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ โดยใช้วิธีปักหลักล่อเท่านั้น เพราะ เป็นวิธีเลี้ยงหอยแมลงภู๋ที่นิยมใช้กันทั่วไปในประเทศไทย
- ข. ศึกษาการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ เฉพาะที่ได้รับสัมปทานเลี้ยงหอยเท่านั้น เพราะเป็นเขตที่ทางการอนุญาตให้ดำเนินการได้ โดยถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ตามโป๊ะนั้น ถือเป็นกการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ที่ทางการไม่ยอมรับ จึงไม่นับรวมกล่าวในที่นี้

2) สถานที่หรือแหล่งที่ทำการศึกษา

ในปัจจุบันที่ได้รับอนุญาตเลี้ยงหอยแมลงภู๋มี 3 จังหวัดเท่านั้นคือ ชลบุรี ฉะเชิงเทรา และชุมพร (โดยจังหวัดชุมพร เริ่มมีการเปิดเป็นที่ยอนุญาต เมื่อปี 2520 นี้) ส่วนจังหวัดอื่น ๆ เช่น ตราด ลมุทรสาคร ลมุทรสงคราม เพชรบุรี และที่อื่น ๆ เป็นการเลี้ยงหอยแมลงภู๋จากโป๊ะและโพงพาง

แหล่งที่จะทำการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ จึงเลือกศึกษาจังหวัดที่มีการเลี้ยงหอยแมลงภู๋เป็นจำนวนมาก ตลอดจนเป็นที่ได้รับสัมปทานเลี้ยงหอย ผู้ทำการวิจัยจึงเลือกจังหวัด ฉะเชิงเทรา และจังหวัดชลบุรี เป็นสถานที่ทำการศึกษา ซึ่งทั้ง 2 จังหวัดนี้ นอกจากจะเป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีการเลี้ยงหอยแมลงภู๋ในเขตที่ได้รับสัมปทานเลี้ยงแล้ว ยังเป็นจังหวัดที่มีการเลี้ยงหอยแมลงภู๋มากที่สุดของชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของไทย ส่วนชายฝั่งทะเลภาคตะวันตก แม้จะมีการเลี้ยงหอยแมลงภู๋มานาน และเลี้ยงเป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่มีการเปิดเป็นเขต

สัมปทานเลี้ยงหอยแมลงภู่ และชายฝั่งทะเลทางภาคใต้ แม้จะมีจังหวัดชุมพรเป็นเขตสัมปทานเลี้ยงหอย แต่ก็ยังมีผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่เป็นจำนวนน้อย ไม่เหมาะแก่การเป็นตัวแทนที่จะนำมาศึกษา

สำหรับจังหวัดชลบุรี จะทำการสำรวจ เฉพาะในอำเภอเมือง ส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา จะทำการสำรวจ เฉพาะในอำเภอบางปะกง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ทำการเลี้ยงหอยแมลงภู่มาก และให้ข้อมูลที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างเพียงพอ สำหรับระยะเวลาที่ออกทำการสำรวจเพื่อการศึกษาคือ 8 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2529 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2530

3) การคำนวณค่าเฉลี่ย

ค่าเฉลี่ยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคำนวณโดยวิธี Simple average

ประเภทของข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลประเภทนี้ได้มาจากการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ ประมวลผลความคิดเห็นจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในวงการที่เกี่ยวข้องทั้งของหน่วยราชการและเอกชนดังนี้

ก. ผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่แบบปักหลักล่อ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี และอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข. เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

ค. เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ง. เจ้าหน้าที่กรมประมง กองประมงน้ำกร่อย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าเอกสารจากสถาบันต่าง ๆ ดังนี้

ก. ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ข. ห้องสมุด คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ค. ห้องสมุด กองประมงน้ำกร่อย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ง. ห้องสมุด คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารของห้องสมุด (Documentary Research) ซึ่งได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เพื่อให้ทราบถึงเรื่องทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับหอยแมลงภู่มะพร้าว และวิธีการเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว
- 2) สร้างแบบสอบถาม เพื่อที่จะนำไปใช้สอบถามเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาต่อไป
- 3) จากแบบสอบถาม ได้ทำการสำรวจและสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว เพื่อเก็บข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนจากการลงทุนเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าวแบบปกติ รวมถึงอุปสรรค ปัญหา อุปสรรค วิธีการ และแนวทางแก้ไข ในการเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว
- 4) การวิเคราะห์ และสรุป ผลการศึกษา การเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้ทำการศึกษาตามที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้แล้ว จะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลที่เป็นตัวเลข และข้อมูลต่าง ๆ อันได้แก่ สภาพการลงทุนเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว วิธีการเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว จำนวนเงินลงทุน รายได้ ค่าใช้จ่าย ผลตอบแทน สภาพของตลาด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ แก่ผู้สนใจและผู้เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) เพื่อให้ทราบถึงวิธีการดำเนินงาน ต้นทุน และผลตอบแทนจากการลงทุนเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ที่สนใจจะลงทุนต่อไป
- 2) เพื่อเป็นแนวทางให้รัฐบาลพิจารณาให้การสนับสนุน ทางด้านวิชาการ แหล่งเงินทุน และบุคลากร แก่ผู้สนใจจะลงทุน และเกษตรกรผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว และยังเป็นกำลังเสริมอาชีพการเลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าวให้แพร่หลายออกไป
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริม ผู้เลี้ยงหอยแมลงภู่มะพร้าว ให้มีรายได้เพิ่ม

ขึ้น